

IN MEMORIAM

ВАСА ЧУБРИЛОВИЋ (14. I 1898–11. VI 1990)

Васа Чубриловић припада генерацији југословенске омладине која је почетком овог вијека водила борбу за ослобођење и уједињење југословенских покрајина и стварање заједничке државе. Један је од учесника Сарајевског атентата. Иако млад, пред окупаторским судом показао је велико родољубље, патриотизам и жељу за ослобођењем и уједињењем југословенских народа, што му је, поред осталог, донијело и казну од 16 година тешке робије. Након ослобођења и уједињења југословенских покрајина (1918) Васа Чубриловић је наставио школовање и у Сарајеву завршио гимназију (1919), а општу историју у Београду (1922). Након студија радио је као професор у гимназијама у Сремској Митровици, Сарајеву и Београду. Још у току наставничког рада у средњим школама Чубриловић се почео бавити истраживачким радом и написао је неколико мањих радова. Затим се појавио са студијом **Босански устанак 1875–1878**, на којој је и докторирао (1929) на Београдском универзитету. Од тада он је на њему и радио, осим у току рата (1941–1945), све до пензионисања (1967). На факултету је почео као асистент, да би наставничку каријеру завршио као редовни професор, шеф катедре и академик.

У међуратном периоду Чубриловић је припадао лијевом крилу Земљорадничке странке. У току рата одбио је сваку сарадњу са окупатором, због чега је био у концентрационом логору на Бањици. Након ослобођења земље био је министар у влади Федеративне Народне Републике Југославије, али је наставио и научни рад. Током 1947. године изабран је за редовног професора националне историје на Филозофском факултету у Београду, а 1951. и за шефа Катедре. Исте године изабран је и за дописног члана Српске академије наука и уметности, а 1961. и за редовног члана. Цијенећи његов научни допринос изучавању прошлости југословенских народа, изабран за је дописног члана Југословенске академије знаности и умјетности у Загребу, Академије наука и умјетности Босне и Херцеговине и члана Друштва за науку и умјетност Црне Горе – насније Црногорске академије наука и умјетности.

Послије одласка са факултета академик Чубриловић оснива Балканолошки институт Српске академије наука и уметности, чији је био и први директор и уредник „Балканике“. У Институту је окупио млађе научне сараднике и за кратко вријеме са часописом и публикацијама и тако се ова институција афирмисала у југословенској и свјетској историографији као научни центар за изучавање прошлости балканских народа и држава.

Васа Чубриловић је објавио преко 80 студија и расправа. Изучавао је прошлост Босне, Србије, Црне Горе, Хрватске и Југославије, као и проблеме карактеристичне за балканске државе и народе. Покретач је и уредник објављивања извора (српско-руских). Научна истраживања Чубриловића су различита. Она се могу сврстати у неколико група, које у ствари чине углавном прошлост југословенских народа. У његовим радовима доминира проблематика два велика ослободилачка покрета југословенских народа у XIX вијеку, и то босанско-херцеговачки устанак у први српски устанак. Изучавајући ове покрете, Чубриловић је дао њихову социјалну, политичку, економску и друштвену анализу. Он се није задржао само на њиховим регионалним питањима већ је изучавао и везе и односе ових покрета у осталим југословенским покрајинама. Оријентација на тако крупна питања, која нијесу само југословенска већ и питања балканских народа, сврстала су Чубриловића у најужи ред врских југословенских историчара.

Из прошлости Босне у XIX вијеку Чубриловић је, поред поменуте студије, објавио и низ расправа (В. Пелагић; Добровољци у српско-турском рату 1876; Рајхштатски споразум; Босански фрајкори и аустро-турски рат 1788–1791; Револуционарни покрет у Босанској Крајини у XIX веку; Порекло муслиманског племства у Босни и Херцеговини; Босанско подриње у првом српском устанку; Историјске основе републике Босне и Херцеговине).

У свом истраживачком раду Чубриловић се оријентисао и на прошлост осталих југословенских покрајина. Ту у првом реду долази велики ослободилачки покрет у Србији и његов одјек ван ње. Из те области објављује више радова (Први српски устанак; Улога народних маса и личности у српској револуцији (1804–1830); Први српски устанак и босански Срби; Црна Гора и почетак устанка у Србији; У чему је суштина и каква је историјска и културна улога првог српског устанка и др.). Чубриловић је заједно са В. Ћоровићем написао књигу **Србија од 1858. до 1903. године**. Из ове групе радова издваја се његова позната студија **Историја политичке мисли у Србији XIX вена**. У њој је Чубриловић дао оригиналну синтезу и оцјену српског друштвеног развитка до почетка другог свјетског рата. Ту су затим радови **Источна криза 1875–1878 и њен значај за међународне односе концем XIX и почетном XX вена; Узроци сеоба на Балкану и други**.

Предмет Чубриловићевог истраживања били су и истакнути научни, културни и јавни радници (Стојан Новаковић, Јован Цвијић, Јован Ристић, Станоје Станојевић, Светозар Марковић).

Професор Чубриловић дао је значајан допринос и историографији Српске православне цркве (**Српска православна црква под Турцима од XV до XIX века**).

Васа Чубриловић је изучавао и прошлост Црне Горе. Њега је нарочито интересовао проблем постанка племена и организација племенског друштва у Црној Гори. Из те области дао је запажене радове (**Терминологија племенског друштва у Црној Гори; Патријархална друштва и њихова обичајна права у Албанији и Црној Гори средњег века; Црна Гора и руско-аустријски уговор о подели Турске 1782. године; Постанак племена Куча, Малоншици племе у Црној Гори; Црна Гора у Његошево доба; Теодосије Мрњојевић; Периодизација историје Црне Горе у новом веку** и др.). И ови његови радови темеље се на ширим захтевима и дубоким анализама.

Чубриловић је изучавао и прошлост Хрватске. Из тог подручја објавио је студију **Политична прошлост Хрвата**.

Чубриловић је и један од аутора већих поглавља у познатим публикацијама као што су: **Историја народа Југославије; Историја Београда** и др. Био је уредник разних часописа и публикација.

Научни опус Васа Чубриловића је широк и разноврстан. Поред осталог, проучавао је етнографска, социолошка и друга питања. Изучавао је сеобе, емиграције, миграције, етничке промјене у југословенским крајевима, привредна питања, село, сеоске самоуправне, и друго. Проблематика научног интересовања Чубриловића најбоље говори о његовој научној ширини и захвату проблема. Обрађујући крупна и разноврсна питања и старије народе Југославије, Чубриловић их је посматрао у широким историјским оквирима, узимајући у обзир све аспекте који су утицали на збивања и догађаје. Изучавајући широну проблематику прошлости југословенских народа, он је обогатио југословенску историографију и науку низом оригиналних концепција и судова о крупним и сложеним питањима (племенско и патријархално друштво). До закључака Чубриловић је долазио методом анализирања историјских збивања, узрока и посљедица који су утицали и доприносили законитости развитка.

Као дугогодишњи професор и руководилац Катедре за историју на Филозофском факултету, Чубриловић је веома заслужан за изучавање црногорске историје на том факултету. Извео је низ генерација историчара, од којих су неки израсли у познате научнике и професоре универзитета.

Професор Чубриловић је познат у историјској науци и као велики организатор научног рада, било преко научних установа и заједничких публикација југословенских и међународних научних скупова, било преко међуакадемске, међууниверзитетске и међуинститутске сарадње. И ово говори о великој научној ширини професора Васа Чубриловића.